

Наташа М. Вукићевић  
Универзитет у Крагујевцу  
Факултет педагошких наука у Јагодини  
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 373.54(497.11)"19"  
37.036-057.874:78  
Оригинални научни рад  
Примљен: 16. октобар 2018.  
Прихваћен: 13. новембар 2018.

## МУШКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА КАО НОСИЛАЦ МУЗИЧКОГ ЖИВОТА У ЈАГОДИНИ КРАЈЕМ 19. И У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 20. ВЕКА

*Апстракт:* У раду је приказана улога Мушке учитељске школе у развоју музичког образовања, неговању и ширењу музичке културе и унапређивању културног живота Јагодине крајем 19. и у првој половини 20. века. Њен оснивач и први управитељ – професор, педагог и писац Сретен Аџић, унео је бројне новине у све области васпитно-образовног рада, које су, попут интернатског уређења школе и концепције избора и пријема кандидата, једним делом допринеле успешном музичком васпитању. Први професор музике у учитељској школи, Владимир Р. Ђорђевић, познати композитор и музички педагог, поставио је темеље музичког образовања: посебно је истицао захтеве за правилно учење певања, неговао форме практичног музицирања – хорове и оркестре и свесрдно се залагао за очување аутентичне народне мелодије. Владимира Ђорђевића је на том радном месту у Учитељској школи наследио истакнути музички стваралац Миленко Пауновић, а затим и други музички стручњаци – браћа Угљеша и Светозар Смиљанић, Вељко Комарек. На основу анализе њиховог педагошког и уметничког рада, може се закључити да је Мушка учитељска школа, са својим талентованим и посвећеним наставницима музике, била расадник музичке културе и покретач музичког живота Јагодине у првој половини 20. века.

*Кључне речи:* Мушка учитељска школа, наставници музике, музичка култура у Јагодини.

### 1. ПОЈАВА ПЕВАЧКИХ ДРУШТАВА И ОСНИВАЊЕ МУШКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У ЈАГОДИНИ

У другој половини 19. века, певачка друштва у Србији су главни организатори музичког живота у својим срединама (Братић 2008). Најпре се оснивају у Војводини – Панчеву, Новом Саду, Вршцу, Зрењанину (тадашњем Великом Бечкереку), а након оснивања Првог београдског певачког друштва 1853. године, певачке дружине се оснивају по целој Србији. Њихов рад је

„био један од најзначајнијих музичких дешавања, којим је обележен целокупни музички живот Србије у другој половини 19. века” (Братић 2008: 13).

Оснивање певачких друштава у Јагодини, осамдесетих година 19. века, која ће дуго представљати централни стуб музичке праксе и значајно место у просветној делатности јагодинског грађанства, било је подстакнуто општим и културним развојем града и оснивањем Јагодинске читаонице (1857). Први јавни наступ, односно помен певачке дружине у Јагодини забележен је у априлу 1871. године, на литерарној свечаности коју је организовала управа Читаонице, а „њен ’короуправитељ’ био је Јован Константиновић, учитељ свирања и певања при јагодинској Реалчици” (Здравковић 2003: 7). Почетком 1887. године у Јагодини постоји и делује Певачко јагодинско друштво, а неколико година касније, од 1891. године и Певачко друштво „Бранко”.

За музички живот Јагодине у то време значајно је деловање истакнутог музичког ствараоца Божидара Јоксимовића. Након завршених студија композиције на Конзерваторијуму у Прагу, радио је као диригент у многим певачким друштвима и као наставник музике у Женској учитељској школи и Музичкој школи „Станковић” у Београду. Један је од оснивача Удружења српских музичара (Милосављевић 2006). Био је један од припадника генерације значајних српских композитора након Мокрајца; заједно са Станиславом Биничким, Владимиром Ђорђевићем и Петром Крстићем припада групи музичких стваралаца који започињу своју активност око 1900. године и који, изузев Ђорђевића, негују оперу и друге веће, до тада незаступљене облике у српској музици. Они се „по заједничкој стилској одлици – наклоности ка градском, оријентализованом фолклору – сврставају у тзв. ’Београдску школу’, како ју је означила музиколог Стана Ђурић-Клајн” (Перичић 1969: 214). Творац је прве опере у српској музици – „Женидба Милоша Обилића”, по либрету Драгутина Илића. Иако понуђена београдском Народном позоришту 1902. године, није сценски изведена ни тада ни касније, мада ју је аутор прерађивао у два наврата. „Изведени су само поједини одломци на Радио Београду” (Перичић 1969: 150), а због наведених околности, у националној историји музике као прва српска опера наводи се једночинка „На уранку” Станислава Биничког (написана и изведена 1904. године).

Јоксимовић је, осим поменуте опере, написао и оперету „Шешир”, балет „Скочи-девојка”, сценску музику за комаде „Српство у Београду” (заједно са Јосифом Маринковићем), „Угашено огњиште”, „Младост”, „На бунару”, као и низ дела на подручју оркестарске, камерне и вокалне музике (Перичић 1969). Национално-романтична оријентација његовог композиторског стила огледа се у избору сижеа и употреби елемената српског музичког фолклора; „но, како се не одликују знатнијом оригиналношћу и инвентивношћу у уметничкој стилизацији народних мотива, она данас имају углавном историјски значај” (Перичић 1969: 149).

Јоксимовић се истакао и својим просветитељским радом широм Србије. У Алексинцу је 1897. године изводио наставу ногног певања и музике

у Учитељској школи и водио школски хор и оркестар, који је наступао на концертима у Јагодини, Туприји и Параћину 1898. године. Наредне, 1899. године Јоксимовић предаје Певање и Хорско певање у Алексиначкој гимназији (Братић 2014). Забележен је податак да је априла 1898. године наступио као хоровађа „Певачке дружине јагодинског Опште-радничког друштва за међусобну помоћ”, која је под његовом диригентском палицом у јагодинској „Шареној кафани” приредила концерт с игранком. Програм је имао два дела: концертни део са репертоаром композиција Даворина Јенка, Корнелија Станковића, Ивана Зајца и других и други део који је обухватао ред 20 различитих игара (Здравковић 2003). На основу фотографија из тог периода, са почетка 1884. године, на којима су чланови гудачког квартета са својим инструментима, може се претпоставити да је у то време деловао и гудачки квартет који су чинили Владимир Сретеновић, Михајло Тимић, Драгољуб Вићентијевић и Живко Павловић, али нема сачуваних података о њиховом раду.

У Јагодини се 1898. године оснива и Певачко друштво „Коча”, чији хоровађа постаје 29-годишњи Владимир Ђорђевић, учитељ вештина (музике и певања) у новоотвореној Мушкој учитељској школи (Здравковић 2003), који ће својим прегалачким радом и стваралачком енергијом значајно унапредити музички живот у Јагодини<sup>1</sup>.

У време када у Србији постоји само једна учитељска школа у Алексинцу, а потребе за учитељима су велике, министар просвете и црквених дела, Андра Ђорђевић, прихвата предлог познатог педагога др Јована Миодраговића да се у Србији отвори још једна учитељска школа (Поткоњак 2006). Јагодина је изабрана као најпогодније место за отварање нове учитељске школе, за директора је именован Сретен Аџић, професор Учитељске школе у Алексинцу (Поткоњак 2006: 265) и, до данашњег дана, рад Мушке учитељске школе у том периоду нераскидиво је повезан са именом њеног првог и дугогодишњег управитеља. Пре почетка мандата директора, Министар просвете шаље Аџића у Шведску и Норвешку, како би упознао устројство њихових народних и учитељских школа, а нарочито проучио предавања Ручног рада и Гимнастике са дечјим играма (Петровић и др. 1969). На свечаном отварању школе, 1898. године, изнео је програм рада, са посебним акцентом на однос наставника и ученика у школи и интернату, говорећи о предности ма и васпитном значају интернатског уређења школе.

На основу увида у Извештај о раду Учитељске школе, може се закључити да је интернатско уређење Школе једним делом допринело успешном музичком васпитању, јер су у условима интерната, поред општих и стручно-

---

<sup>1</sup> Од постојећих грађанских друштава и чланова певачког друштва „Коча” 1935. године основано је Певачко друштво „Слога”, а од чланова овог друштва које је деловало негујући духовну и световну музику 1945. године основано је Културно-уметничко друштво „Милан Мијалковић” (Здравковић 2003).

педагошких знања, кандидати/питомци добијали и знатно музичко образовање. Др Благоје Марковић је у свом рукопису *Ђачке усјомене из Јајодинске учитељске школе* (Београд, 1970; рукопис се налази у Библиотеци Факултета педагошких наука у Јагодини, сигнатура 7.077.) описао строгу селекцију ученика приликом уписа у Мушку учитељску школу. Поред одличног или врлодоброг успеха у претходном школовању, били су подвргнути врло детаљном и савесном лекарском и музичком прегледу. „Музички преглед састојао се у 'пробању гласа' и певању једне црквене и једне световне песме” (према: Парлић-Божовић 2007: 163).

Као изузетан педагог, професор и писац, реформаторског духа и напредних идеја, Сретен Ацић је унео бројне новине у наш педагошки систем и дао немерљив „допринос српској просвети тога доба и новим наставним формама у образовању српског учитељства” (Парлић-Божовић 2007: 180). Осим педагошко-просветне делатности професора и управитеља учитељских школа у Нишу, Београду, Алексинцу, Јагодини, Вршцу, објавио је бројне монографске публикације, као и низ различитих прилога из области методике и педагогије, радове научног и литерарног садржаја у часописима и листовима са којима је сарађивао.

На основу свега реченог и записаног о његовом животу и раду, „видимо да је он свој просветни и педагошки рад схватао веома широко и сматрао да је просвећивање у свим областима знања, и у целом народу, неопходан услов за просперитет и духовни напредак земље” (Мирчов 2009: 413).

Захваљујући добрим условима, напредним схватањима, савременој концепцији наставе и новом начину руковођења школом, јагодинска Учитељска школа постаје узор осталим школама у Србији и шире, а Сретен Ацић остаје директор пуне 22 године, до 1920. (Поткоњак 2006: 266).

## 2. УМЕТНИЧКА И ПЕДАГОШКА ДЕЛАТНОСТ ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА

Оснивање Мушке учитељске школе, 13. децембра 1898. године, имало је пресудну улогу за даљи развој музичког живота Јагодине. Долазак Владимира Р. Ђорђевића, познатог композитора, музичког педагога, етномузиколога, хоровађе и историографа за професора музике (учитеља вештина) у Учитељској школи у великој мери је утицао на интензивни развој музичке културе Јагодине у том периоду. Завршио је Учитељску школу у Београду, а пре доласка у Јагодину радио је као учитељ у основној школи у околини Крушевца, затим постаје хоровађа певачког друштва „Шуматовац” у Алексинцу, хонорарно ради као учитељ музике и певања у пиротској, ваљевској и врањској гимназији, све до октобра 1898. године када је пребачен у Мушку учитељску школу у Јагодини. У међувремену, у неколико наврата одлази на музичко усавршавање; прво 1893. године у Бечу изучава науку о хармонији

код Роберта Фукса, затим две године студира контрапункт и 1901. године приватно учи инструментирање у Прагу код професора Шебора.

У Учитељској школи у Јагодини је од самог њеног оснивања па све до 1912. године предавао црквено појање, нотно певање, свирање и оркестар. Својим педагошким радом поставио је темеље музичког образовања и „солидно је оспособио и одушевио за рад на народном музичком просвећивању 14 генерација својих ученика” (Петровић и др. 1969: 183). О значају музичког васпитања у јагодинској Учитељској школи говори и чињеница да је почињало већ у првом разреду и да је сваки новопримљени кандидат, осим униформе, обуће, рубља и уџбеника, добијао и „музички инструмент – виолину, који ће му служити као средство у стицању музичког образовања кроз све четири године, колико је онда трајало школовање у учитељским школама” (Петровић и др. 1969: 127).

Музичко образовање, односно вокална и инструментална настава, одвијала се кроз два наставна предмета – Нотно певање и Свирање<sup>2</sup>, оба заступљена у наставном плану са по два часа недељно (Петровић и др. 1969). У недостатку музичке литературе, уџбеника и инструктивних књига, Ђорђевић је и за један и за други предмет написао уџбенике – *Збирку дечјих њесама* са нотама и текстовима за предмет Нотно певање, а за предмет Свирање *Школу за виолину*, уџбеник који је доживео чак девет издања и који су користиле све учитељске школе у ондашњој Србији (Здравковић 2003).

Већ у првом годишњем извештају Српске краљевске мушке учитељске школе 1989/99. године објављени су „Први захтеви за правилно учење певања”, са потписом Владимира Ђорђевића, учитеља музике и певања. У том поглављу извештаја смело критикује дотадашњу праксу наставе певања, а као недостатке наводи: учење песама напамет и њихово брзо заборављање, недовољну самосталност ученика у певању из нотног текста, неприступачан избор песама неусклађен са интересовањем деце и неправилно певање. Посебно указује на значај рада на импостацији дечјег гласа, без чега ученицима „пропада нежни и леп орган певања”, препоручује обавезне вежбе правилног певачког дисања и детаљно описује елементе вокалне технике на које се мора „обратити велика пажња пре самог почетка наставе певања, па то и доцније продужити док год траје ова настава, како би се ученици навикли на правилно држање тела, на удисање и издисање ваздуха кад и како треба, на отвор усана и употребу језика и других усних органа, да би тон изашао јасан и округло, а изговарање речи правилно” (Влад. Р. Ђорђевић, према: Аџић 1899: 21).

---

<sup>2</sup> У првом наставном плану Школе, при чијем се састављању пошло од поставке Сретена Аџића, музичка настава се одвијала у оквиру предмета Црквено певање с правилном и Нотно певање и музика, док су по новом наставном плану из 1904. године називи предмета донекле измењени – Црквено певање и Нотно певање и свирање. Од школске 1931/32. године предмети носе називе Певање и Свирање (Петровић и др. 1969).

Ђорђевић је у настави, на нивоу разреда, неговао форме практичног музицирања, хорова и оркестре, а пракса је била да сваки разред, осим првог, има свој хор и оркестар са посебним програмом. Оркестри III и IV разреда, а касније и оркестар II разреда, сачињени од 4–6 првих виолина, 4–6 других виолина, 1–2 виоле, два виолончела, два контрабаса, две флауте, једног бубња и једног добоша (Петровић и др. 1969: 128), имали су утврђен репертоар. Оркестар другог разреда свирао је српске игре, оркестар трећег разреда игре других земаља (валцере, полке, мазурке, кадрил), а оркестар четвртог разреда разне музичке комаде домаћих и страних аутора. На програму су редовно биле Ђорђевићеве познате композиције „Ој, девојко”, Марш из комада „Алилова љубав”, а од страних комада изводили су се „Chant du Rossignole”, „La jolie patineuse”, „Rendez-vous” и др. (Петровић и др. 1969: 128). Композицију „Узданица” – марш ђака јагодинске Учитељске школе, Ђорђевић је посветио својим ученицима. Марш је назив добио по литерарној ђачкој дружини „Узданица” која је основана са циљем „да омогући и помогне својим члановима да се умно развијају и оспособљавају да касније, као учитељи, успешно врше своје задатке при раду на просвећивању народа и ширењу народне културе” (Петровић и др. 1969: 123). Изузетно мелодичан и врло популаран марш у оно време свирала су сва три оркестра Школе, али и сви војни и многи други оркестри. Приликом екскурзија приређивани су концерти хорова и оркестара по суседним местима (Ђуприји, Параћину, Сењском Руднику), а истакнути наступи су забележени на турнеји у Краљеву, Чачку и Крагујевцу (Петровић и др. 1969: 130). Свесрдно се залагао за очување аутентичне народне мелодије; његови ђаци знали су Мокрањчев „Октоих”, као и народне црквене мелодије које је Ђорђевић бележио, сакупио и хармонизовао. Поред уџбеника за музичко образовање, писао је историјске чланке и расправе о музичком фолклору. У то доба су на изворну народну музику већ увелико утицале кафанска и циганска музика, али, као што је Сретен Ацић у свом Извештају о раду Учитељске школе написао, у школи се тај утицај није осетио (Ацић 1910). У истом раду, Ацић је описао поделу и рад хорова, надаће са мутацијом гласа ученика која отежава певање све до четвртог разреда, али и запажање да се упркос томе ученици у овим хоровима толико извеште у певању да најбољи од њих могу касније и сами водити хорова и певачка друштва.

И хорова и оркестри Учитељске школе наступали су само на школским приредбама и свечаностима јер због непостојања дворане у Јагодини није било могућности да се музичке тачке изведу изван школе. Уочи сваког празника и недеље током јесени, зиме и раног пролећа, редовно су се одржавале приредбе са драмским и музичким тачкама, тзв. забавне вечери, као саставни део васпитања ученика. Организоване су са циљем да ученици своје слободно време проведу у здравој, корисној, организованој и веселој забави. На приредбама је било певања појединаца, у дуету или хору, свирања флауте, виолине, окарине, фруле и оркестра, играња у колу и играња друштва.

них игара, извођења шаљивих комада. Осим забавних вечери, у Школи су се сваке године организовале Сретењска забава и Светосавска прослава. Ове прославе биле су најважнија дешавања у културном, друштвеном и музичком животу тадашње Јагодине, окупљале су велики број суграђана и важиле за најотменије забаве у граду.

Упоредо са педагошким радом, Владимир Ђорђевић је неуморно радио на ширењу музичке културе и унапређивању културног живота Јагодине. Одмах по доласку у Јагодину, 1898. године, од чланова већ постојећег „Јагодинског опште-радничког друштва за међусобну помоћ у случају болести и смрти” основао је Певачку дружину „Коча”, чији је био хоровађа. Компонувао је химну Дружине, под називом „Кочина химна”<sup>3</sup>, у сећање на капетана Кочу Анђелковића, који је предводио српске добровољачке чете у Руско-турском рату (1788–1791. године) у ближој или даљој околини Јагодине (Петровић и др. 1969: 11). Поводом стогодишњице Првог српског устанка, 1904. године, заједно са својим ученицима и члановима Певачке дружине „Коча”, организовао је велику свечаност и том приликом је „Кочина химна” под његовом диригентском палицом изведена у родном месту Капетана Коче.

Од 1912. године, када из Јагодине бива премештен у Београд за професора Треће мушке гимназије, са прекидом за време Првог светског рата који је провео у избеглиштву у Француској, остатак живота проводи у Београду, где је и умро 1938. године. Владимир Ђорђевић, као и Јоксимовић, припада групи композитора „Београдске школе”. Као сакупљач народног музичког блага, забележио је преко 1600 мелодија, а знатан део обрадио за хорова, клавир, соло певање уз пратњу клавира, за флауту или гудачки оркестар (Петровић и сар. 1969). Стварао је дела за широке слојеве у народном духу, од којих се многе могу чути и данас: „Пролетња песма”, „Поскочица”, „Пошла Румена”, „Скерцо за две флауте”, „Узданица”, „Веће врана”, „Ми смо деца весела”, „На ливади”, „Тамна ноћи” и др. Међутим, историја музике Ђорђевића памти, пре свега, као једног од пионира на пољу етномузикологије и историографије и истраживача српског фолкора. Две збирке записа народних мелодија из Србије и Македоније – *Српске народне мелодије (Јужна Србија)* и *Српске народне мелодије (Предрајина Србија)* данас представљају значајан извор српског и македонског мелоса, без обзира на то што је његов начин мелографског рада давно превазиђен. Бележио је и црквене народне мелодије, па су тако и настале „Литургија за мушки хор” 1903. године и „Литургија за два женска гласа” шест година касније. Знатну пажњу посветио је проучавању српских народних инструмената, а српску музичку историографију обогатио делима *Прилози биографском речнику српских музичара* и *Оглед српске музичке библиографије*.

---

<sup>3</sup> Позната и под називом *Химна Јагодине* (Здравковић 2003).

### 3. НАСТАВНИЦИ МУЗИКЕ У УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ И ЊИХОВ ДОПРИНОС РАЗВОЈУ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Као што смо већ говорили, певачка друштва су, од своје појаве у другој половини 19. века, око 1871. године, дуго била окосница и стуб музичке праксе у Јагодини, све до отварања Мушке учитељске школе, која постаје покретач и носилац музичког живота и чији су талентовани и посвећени наставници својим радом допринели да она постане расадник музичке културе. Првог професора музике, Владимира Ђорђевића, на том положају наследиће још један истакнути музички стваралац „Београдске школе”, Миленко Пауновић. Иако је у Јагодини провео релативно кратко време, значајно је унапредио музичку културу Школе и града. Рођен је у бачком селу Шајкашу у учитељској породици, музику студирао најпре у Прагу, а затим у Лајпцигу код истакнутих професора композиције и дириговања Макса Регера, Штефана Крела и Хуга Римана. По завршетку студија и повратку у Србију, краће време ради у Новом Саду, као капелник у Народном позоришту и Сремској Митровици. Потом прелази у Јагодину, где постаје наставник музике (привремени предметни учитељ за нотну певање и музику) у тадашњој Мушкој учитељској школи и остаје до 1921. године. Бавио се и књижевним радом (Милосављевић 2006: 138). Боравак и школовање у Лајпцигу учинили су Пауновића привржеником новоромантичарских стремљења, што се огледа не само у тонском језику, већ и у покушају да својим музичким драмама „оствари синтезу вагнеровских концепција с нашим националним изразом” (Перичић 1969: 375). Компонувао је три музичке драме: „Смрт мајке Југовића” (сачувана је само предигра), „Divina tragoedia” и „Ченгић-ага”, за које је сам написао и текстове. Пауновићеве неоромантичарске тежње и меланхолично-лирски дух дошли су до пуног изражаја у његовом главном делу „Југословенска симфонија” – првом зрелом симфонијском раду након Коњовићеве „Симфоније у с-moll-у”. Написао је и увертиру „Хајдук Вељко” за гудачки оркестар, неколико композиција за симфонијски оркестар („Романса”, „Свита”, „Сватовац” и „Свечани свадбени марш”), клавирска дела „Прелудијум и fuga” и две свите, соло песме, хорску композицију „Увео цвет” и црквену музику. Преосетљив и несхваћен, умро је неколико година након преласка у Београд, где је од 1921. до 1924. године радио као капелник оркестра Краљеве гарде и наставник теоријских предмета у Музичкој школи „Станковић” (Перичић 1969).

Традицију Учитељске школе као плодног расадника музичке културе наставили су браћа Угљеша и Светозар Смиљанић, угледни музички стручњаци. Њихова имена налазимо на списку наставника који су у периоду од 1925. до 1940. године предавали у јагодинској Учитељској школи – Угљешу под одредницом „професор музике”, а Светозара под одредницом „суплент музике” (Петровић и др. 1969). У поглављу о наставном особљу исте књиге, *Седам деценија Учитељске школе у Светозареву*, на списку наставника који



су радили у школи у периоду од 1919. до 1924. године помиње се и Евгеније Тимонов, али као привремени учитељ за нотно певање, музику, цртање и лепо писање. О животу Угљеше и Светозара Смиљанића нема сачуваних података, а о њиховом раду је познато тек неколико чињеница. Зна се да су музички живот Школе и града битно унапредили оснивањем оркестара и омогућавањем учешћа ученика у културно-уметничким друштвима. У то време одржавани су концертни часови Тачке дружине „Узданица”, са мешовитим хором, а често су приређивани и јавни концерти Учитељске школе и Гимназије у гимназијској дворани. О значају ових концерата говоре чињенице да је увек присуствовао велики број грађана и да је Програм концерата одобравало Министарство просвете Краљевине Југославије (Здравковић 2003).

На поменутом списку наставника који су предавали у јагодинској Учитељској школи налазимо и Вељка Комарека, са одредницом „учитељ вештина за музику”, који је за професора музике дошао 1938. године, пред Други светски рат. Наслеђен очев таленат и жеља за изучавањем музике одређују његов животни пут – од похађања Музичке школе „Стеван Мокрањац” у Београду, добијања стипендије за наставак школовања у Берлину, на иницијативу професора Милоја Милојевића, до педагошког рада у бокелској гимназији и активног учествовања у Градском хору „Јединство” у Котору. Дошавши из Котора у Јагодину, „која је у то време, поред реномираног хора Учитељске школе, имала још два градска хора, позната по извођењу својих концерата широм Србије, Комарек је настојао да очува традицију својих претходника, наставника музике” (Здравковић 2003: 84). Несебичним залагањем не само да је створио бројне музичке стручњаке са утемељеним хуманистичким погледима на живот и однос према раду, већ је допринео „да се Учитељска школа, освајајући јавна признања, уврсти у ред најпознатијих у нашој земљи” (Здравковић 2003: 84). Његовом заслугом битно је унапређена музичка култура, не само у школи, већ и у широј околини, јер је учитељска школа сваке године приређивала концерте који су представљали значајну културну манифестацију града. Комарекова способност да музички просвећује и васпитава публику дошла је до нарочитог изражаја у КУД-у „Милан Мијалковић”, који је у оно време био покретач и главни носилац целокупне музичке активности и културно-уметничког живота Јагодине, окупивши око себе велики број истакнутих музичара. На почетку рада друштво је имало две секције: хорску секцију од шездесетак чланова и музичку секцију, која је радила кроз један камерни дуо и већи оркестар од 15 чланова и коју је 1948. године Густав Брили, члан и секретар Друштва, унапредио у камерни оркестар. Програм је осмишљавао Вељко Комарек, који је истовремено дириговао хором и оркестром Друштва и био члан камерног оркестра. По свом

високом квалитету програм<sup>4</sup> је био један од ретких и за рад овог друштва се убрзо чуло широм Србије и осталих република некадашње Југославије (Здравковић 2003). У свом златном седамнаестогодишњем периоду, од 1954. до 1962. године, Друштво је деловало кроз три секције: хорску, од самог оснивања, забавну са певачима, основану 1961. године и камерни оркестар, од 1948. године, који је касније појачан дувачким инструментима. Дувачки оркестар Друштва придружио се Друштву јагодинске Фабрике каблова 1959. године. „Без учешћа хора и оркестра Друштва није се могла замислити ни једна свечаност, академија или културно-уметничка манифестација у граду” (Здравковић 2003: 11). Њихови наступи класичног музичког репертоара били су веома значајни за општеобразовно и естетско васпитање публике. На репертоару су били заступљени мајстори домаће и стране музике, изведено је преко 300 дела познатих аутора и око 60 композиција за оркестар у оквиру 150 концерата широм Србије. Нису изостале ни бројне награде које је КУД освајао „за успешно ширење уметности и музичке културе” (Здравковић 2003: 12). За музичко-културни развој града значајна је и Комарекова дугогодишња делатност као хонорарног наставника музичке школе и диригента хора Гимназије у Јагодини (Милосављевић 2006: 83).

Иако композитор Густав Брили није радио у Учитељској школи, његова неисцрпна енергија и свестраност значајно је унапредила музички живот Јагодине и поставила темеље музичког образовања у Јагодини, пре свега оснивањем Камерног оркестра Друштва „Милан Мијалковић”, који је значајно обогатио културно-уметнички живот града и допринео ницању и подизању музичке културе. Заједно са Вељком Комареком иницирао је оснивање Музичке школе у Јагодини. Најмлађа музичка школа на подручју уже Србије основана је 1. децембра 1952. године под окриљем КУД „Милан Милајковић”, а оснивач је био Народни одбор Општине Светозарево (тадашњи назив града). Тиме су постављени темељи музичког васпитања у Јагодини и створени услови за даљи несметани развој музичког живота.

#### 4. ЗАКЉУЧАК

Непосредни утицај талентованих музичких стваралаца, вредних и посвећених педагога на музички развој Јагодине огледа се у свеукупном доприносу њиховог педагошког, стваралачког и научног рада на музички живот читаве Србије.

---

<sup>4</sup> Поводом прославе десетогодишњице Друштва, на репертоару су се налазила дела Моцарта, Бетовена, Мокрањца, али и песме В. Комарека „Ој, Мораво” и „Берачице”, писане за мешовити хор, соло сопран и клавир (Здравковић 2003).

Густав Брили је одлично свирао флауту, дипломирао право, био познат композитор, књижевник, преводилац<sup>5</sup>, музичар, један од оснивача Дубровачке филхармоније, новинар и активан сарадник страних и домаћих часописа, у којима је популаризовао нашу музичку културу.

Дугогодишње ангажовање Вељка Комарека у култури, успешно руковођење хорским и инструменталним ансамблима и пре свега предани педагошко-просветитељски рад у Учитељској школи, допринели су афирмацији хорске музике широм наше земље, у свим срединама у којима су млади, музички образовани учитељи, његови некадашњи ученици, оснивали хорове и радили као хоровође.

Музичку културу и музички живот у Јагодини су својим боравком и стваралачком инвенцијом у великој мери обогатили значајни музички ствараоци, представници „Београдске школе” Божидар Јоксимовић и Миленко Пауновић – први својом просветитељском делатношћу широм Србије, а други педагошким радом у Учитељској школи.

Међу ретким појединцима у Србији који су на прелазу из 19. у 20. век имали високо музичко образовање, налазио се и дугогодишњи, први и најзначајнији наставник музике у Учитељској школи, Владимир Р. Ђорђевић. Одговарајући многоструким музичко-педагошким захтевима, од извођења наставе неколико музичких предмета, концертне делатности и наступа хорова и оркестара, до писања музичких уџбеника и других инструктивних књига и сакупљања и обраде народног музичког блага, оставио је неизбрисив траг у музичко-педагошком раду Учитељске школе у Јагодини.

Мушка учитељска школа је на пољу музичке културе овом граду дала све што је у тој области имала – наставници музике и ученици ове школе су учествовали на свим музичким манифестацијама у Јагодини и Поморављу (Петровић и др. 1969: 64). Њеним ученицима су, захваљујући добро организованости настави и правилно усмереном васпитном поретку, усађени основни педагошки принципи и љубав према музици, те је већина њих, стопама својих учитеља и наставника музике, на тековинама педагошких идеја Сретена Ацића, наставила пут развоја музичког васпитања и просветитељства.

## ЛИТЕРАТУРА

Ацић (1910): Сретен М. Ацић, *Десетогодишњи преглед рада јагодинске Српске краљевске мушке учитељске школе за период 1898–1908. год.*, изradio управник Сретен М. Ацић уз помоћ деловође г. Д. С. Поповића, Београд: Штампарија „Доситеј Обрадовић”.

---

<sup>5</sup> Предео *Животни пут Бакома Пучинија*, романсирану биографију Саре Бернар и др. (Милосављевић 2006: 31).

Аџић (1899): Сретен М. Аџић, *Први годишњи извештај Српске краљевске мушке Училијске школе 1898/99. године*, Јагодина.

Братић (2008): Томислав Браћић, *Алексиначка певачка дружина Шумајловац*, Алексинач: Скупштина Општине: Центар за културу и уметност.

Братић (2014): Томислав Браћић, *Летишће музичкој живојој у Алексиначу 1859–2013*, Алексинач: Центар за културу и уметност.

Здравковић (2003): Љубица Здравковић, *50 година Музичке школе у Јајодини*, Јагодина: Завичајни музеј и Музичка школа „Владимир Ђорђевић”.

Милосављевић (2006): Раде Милосављевић, *Јајодински биографски лексикон: биографски подаци за 1000 личности Јајодине*, Јагодина: Народна библиотека Јагодина, Удружење „Јагодина 52”.

Мирчов (2009): Светлана Мирчов, О књизи *Кроз васиону* и њеном аутору Сретену М. Аџићу, у: М. С. Димитријевић (ур.), *Зборник радова конференције Развој астрологије код Срба V*, Београд, 18–22. април 2008, бр. 8, Београд: Публикација Астролошког друштва „Руђер Бошковић”, 403–413.

Парлић-Божовић (2007): Јасна Парлић-Божовић, *Педагошко учење и просветни рад Срејена Аџића*, Косовска Митровица: Филозофски факултет.

Перичић (1969): Властимир Перичић (уз сарадњу Душана Костића и Душана Скворана), *Музички ствараоци Србије*, Београд: Просвета.

Петровић (1969): Борислав Петровић, Милић Мајсторовић, Јован Јовановић, Миролуб Бобић, Радован Обреновић, Мирослав Ристић, *Седам деценија Училијске школе у Светозареву*, Светозарево: Учитељска школа „Сретен Аџић”.

Поткоњак (2006): Никола Поткоњак, *Образовање учитеља у Срба*, Београд–Ужице: Учитељски факултет у Ужицу.

Nataša M. Vukićević  
University of Kragujevac  
Faculty of Education in Jagodina  
Department for Didactics and Methodology

## MALE TEACHER TRAINING SCHOOL AS A BEARER OF MUSICAL CULTURE IN JAGODINA AT THE END OF THE 19<sup>TH</sup> AND IN THE FIRST HALF OF THE 20<sup>TH</sup> CENTURY

*Summary:* This paper deals with the role of the Male Teacher Training School in the development of music education and musical culture, as well as in the advancement of cultural life in Jagodina at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century. The founder and the first principal of the School – teacher, pedagogue and writer Sreten Adžić, introduced many innovations in all fields of educational work, such as boarding school system and concept of selection and enrolment of candidates, which contribut-

ed to a successful music education as well. The first music teacher in the School, Vladimir R. Đorđević, a famous composer and music pedagogue, laid the foundations of music education: he especially emphasized the proper learning of singing, he conducted students' choirs and orchestras and he was enthusiastically committed to the preservation of authentic folk music. A prominent composer Milenko Paunović and other musical experts – Uglješa and Svetozar Smiljanić and Veljko Komarek continued Đorđević's work in the School. Based on the analysis of their pedagogical and artistic work, it can be concluded that the Teacher Training School, with its talented and dedicated teachers of music, had the crucial role in the development of musical culture in Jagodina in the first half of the 20th century.

*Key words:* Teacher Training School, music teachers, musical culture in Jagodina.